

MARGARIDA
ARITZETA
BANDOLER

Notes de color

Notes de Color — 59

BANDOLER

MARGARIDA ARITZETA

Cossetània
EDICIONS

Primera edició: febrer del 2013

© Margarida Aritzeta Abad

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-202-2

DL T 5-2014

—*No em mateu,
us demano per ma mare!*
—*Reseu l'últim "Crec en Déu".*
—*Pietat, pietat.*

"El bandoler", LLUÍS LLACH

la gran paor qui em tol ser delitós.

AUSIÀS MARCH

I

Barcelona batega per tots els carrers i places com un cos viu. Les olors marejadores de cànem remullat, flocs de cotó i llana rentada, es mesclen amb el traqueig dels telers i el xerric de les rodes. Arreu hi ha gent que feineja, gent que folga, que prega, que bada, que roba...

La dona que ha perdut la memòria taral·leja una cançó mentre passa per davant de l'església de Sant Agustí, camí del Pla de la Boqueria. Al mercat, la dona s'atura un moment enmig del guirigall de les verdulaires, les peixateres i els bastaixos i riu. I per un instant li sembla que és feliç. Però de seguida torna a caminar. Segueix una teranyina de carrers fins al convent de Sant Pere Nolasc, de pressa de pressa, enfila Tallers i torna fent ziga-zagues a Sant Agustí i al mercat.

Així, volta que gira, una vegada i una altra fins que es farà fosc.

Una colla de vailets l'empenyen i li estiren els cabells ronyosos cargolats en una trena desfeta, però ella ni tan sols no fa el gest de tornar-s'hi. Més amunt suporta sense dir res les burles dels repartidors... fins que algú li té pietat —una porta que s'obre— i la convida a una cassalla o a una tassa de caldo calent a recer d'una entrada.

—Vine, dona, atura't, on vas amb tanta pressa?

Llavors la dona sense memòria reposa i calla una estona, fa petar la llengua i mostra quatre dents corcades en un intent de somriure, ella que havia estat tota una diva, mentre les flaires de suor i de semen, de bacallà sec, pixum i estrellat d'anís, fems de cavall i llet matonada, se li fiquen porus endins, al lloc on hauria de tenir els records que un dia li van fugir, amb prou intensitat per fer-la vacil·lar.

—Ell no el volia... —recorda de sobte.

—De qui parles?

—M'ho va haver de prometre... no el volia... —repeteix—, no, no el volia.

Llavors tremola tota i s'aixeca com si l'haguessin punxada o hagués vist alguna cosa que li ha fet por.

—Atura't, dona, vine, seu una mica —insisteix la veïna, encara amb la tassa buida a la mà—. Qui és que no el volia?

No seurà. No, de cap manera.

—He de marxar —s'excusa, espantada, mentre prova de furgar en les tenebres espesses de la memòria.

Què se li va perdre un dia en aquest bocí de carrer?

En sent l'absència com una ferida oberta a la carn, però no se'n recorda. Oh, quin mal que fa, això! Branda el cap sobtadament abatuda, ensuma, escup una salivera espessa i verda i amb la mirada esbarriada reprèn a poc a poc la sonsònia de la cançó que li abriga els dies, sempre la mateixa, ningú no la reconeix, ni ella mateixa no sabia dir de quin racó obscur de la seva ment confusa li ha vingut, i se'n va a poc a poc arrossegant els peus, empenyent el cos endavant, com si lluités contra el vent de la Barcelona que ve, que enterrarà la foscor dels carrers reclosos i de les fàbriques amagades en blocs compactes del barri del Raval per donar pas a una ciutat ordenada i àmplia. Moderna.

Una ciutat que s'endurà els records dels vells que han de morir.

De sobte la dona ensopega amb algú.

—Què fas aquí, bergant?

És un noi et escanyolit de genolls boteruts i mirada intensa. Segur que té gana. L'agafa per les espatlles amb els dits com garfis. Violentament. Se'l mira i li sembla veure alguna cosa en la lluisor dels seus ulls verds, com de garrinet.

—Et conec?

Llavors fa que no amb el cap sense esperar resposta i l'aparta d'una manotada, repenja una mà a la paret, s'escura la gola i torna a escopir. I aleshores canta. L'enyorança d'un cos, el dolor d'una absència, la buidor d'un oblit que la corseca.

Diuen les veïnes que, quan era jove, la dona sense memòria va actuar a la inauguració del Liceu i que anys enrere havia cantat milongues al cafè d'en Valero.

Però tant al Liceu com al cafè asseguen que no saben qui és.

De tota manera, ni que fos veritat el que murmuren les veïnes, ja fa temps que no en queda res, d'aquella diva. Diu que va anar rodant costa avall mentre consumia a mans plenes la seva joventut i que va acabar de minyona d'un home estrany, un estranger de pell fosca que li va fer un fill... Després la dona va desaparèixer.

Deien si havia mort.

Ningú no pot saber del cert si aquesta dona que ha perdut la memòria és ella. Hi té una retirada, sí, i també canta. Però no sap on és, ni qui és ni què busca. Des d'abans de l'estiu que recorre una vegada i una altra aquests carrers d'una manera obstinada, moguda per l'obsessió d'un caminar que no la porta enlloc, com el so dolorós d'aquella milonga inacabada que li travessa la gola. Camina, camina i camina.

Camina i canta.

Què serà d'ella quan arribi l'hivern?

El vailet contempla la dona esparracada que s'allunya fent ziga-zagues mentre s'arriba fins a la porta del número sis. Encasta la cara al vidre per mirar a l'interior de la botiga, però no aconsegueix veure-hi res. Dins és fosc, com si no hi hagués ningú, i per un moment li sembla que la brutícia incrustada a la porta és espessa de dies, de setmanes.

La presència de la dona sense memòria li ha fet venir al cap un mal averany. Fa temps que ningú no neteja, sembla que la porta i tota la casa sencera tinguin un aspecte abandonat. Com la perdulària que li ha clavat una empenta. Només de pensar-hi se li fa un nus als budells. I si el vell s'ha mort mentre ell rodava món? Qui li pagarà els dos duros de plata d'Amadeu per les notícies que li porta?

Amb la màniga de la camisa, el vailet frega un dels quadrats de vidre polsós i hi torna a acostar els ulls, hi encasta el front i amb les mans a banda i banda de la cara s'oculta la claror del carrer per captar algun moviment en les tenebres interiors. Res. Nervios, acciona la balda. Res. La botiga és tancada. Segur que el vell s'ha mort. Llavors

10 Margarida Aritzeta

truca amb seva la maneta ossuda d'adolescent desmanegat, tota pell i os, primer amb suavitat, després quasi amb violència, fins que la mà li fa mal.

Alça el cap i veu el cordó de la campaneta.

No se'n recordava. Al vell li agraden els mecanismes i s'ha instal·lat un sistema d'avisadors a l'obrador i al dormitori, connectats al cordó de la porta per un joc de rodetes i cordes. Politges, en diu, pobre home. Estira amb tota la seva ànima i sent repicar l'andròmina a la part de dintre i, com un eco llunyà, li arriba una dringadissa de metalls que ressona, primer al fons del local i després al primer pis.

Però no hi ha cap resposta.

Aclaparat, el vailet repenja l'esquena a la porta. Si no pot entrar, li tocarà rodar carrers com la cantant sense memòria. Només té tretze anys. Dues llàgrimes rodones i calentes li llisquen galtes avall. Fa fred i li couen les orelles, té el nas encetat i fa dos dies que tus, una tos seca que li ressona al cap i li adoloreix el pit.

—Tot per a res! —gemega.

En aquesta hora, el carrer dels Tallers és un anar i venir continu de gent atrafegada, de carros i carretons, però ningú no se'l mira. Tot el que esperava a la vida és darrere d'aquesta porta tancada, tot el que té, una màrfega sota teulada, un abric de llana ratat, una bufanda, una gorra d'orelles, un parell d'espardenyas i un plat a taula, tot és aquí dintre. Tremola sota la flassada prima que durant tot l'estiu li ha fet de jaç i que ja fa unes quantes setmanes que li abriga a penes la pell clivellada pel fred. Ha trigat més del que s'esperava a fer l'encàrrec, prop de cinc mesos, però dos duros de plata s'ho valien.

I ara... no té res. Està tan cansat i no té res.

Per un moment pensa que es podria arribar fins a la Boqueria i demanar a l'Eulàlia un glop de vi calent. Ella el coneix i li pot donar vi especiat o un plat de sopes a compte. Però si el vell és mort no en voldrà saber res, hi ha massa gent que pidola a Barcelona, ella no els veuria mai farts, ni que els donés tot *lo* que tinc, protesta quan se li acosten els pillets buscant menjar...

El vailet gemega, incapaç de moure's, té els peus encetats pel fred, plens de durícies, les espardenyas gastades, amb les soles d'espart primes com un tel de ceba pels molts dies de camí. Encara era de nit quan

travessava Molins de Rei i ha fet el recorregut d'una tirada perquè ja se'l menjava el delit d'arribar. Dos duros de plata! Fa tres dies que no aconsegueix un mos per portar-se a la boca i només el pensament de ser a prop de la fi del viatge l'ha mantingut en moviment. Mai no havia imaginat poder aconseguir una riquesa semblant. I quan ja ho tenia... Tant de córrer per a re.

—Coi de vell —remuga—, t'havies de morir ara!

I sense adonar-se'n, arraulit a la porta, s'abalteix mentre un fil del darrer sol li acarona els cabells ronyosos i unes llàgrimes tèbies li amoreixen els mocs, i mentre es deixa endur cap al son, mig per debilitat mig per cansament, pensa que si tingués una falca podria fer saltar el pany, i que si fes saltar el pany l'agafarien per lladre, i potser el penjarien i tot quan trobarien mort el vell, tal com van fer amb aquell home de Valls que se'n va anar a seguir els francesos de Napoleó... Joan Serra, li deien. El bandoler. I somia que l'empaiten i que fuig i que s'amaga en una cova de la muntanya... i torna a tenir la certesa que el vell és mort.

II

Una puntada de peu a les costelles el desperta.

—Fuig, fuig d'aquí, no vull gossos dormint a la porta de casa meva!

L'home el sacseja i li estira la flassada que l'embolicava de cap a peus com si fos un tros de carn arrebossada. I quan veu aquella cara bruta, aquells ulls verds menuts que semblen els d'un garrinet, aquells blens foscos entortolligats i plens de bullarocs caient-li fins més avall de les orelles, diu Verge santa, si ets tu! I remuga, com sa mare, Déu l'hagi ben perdonada, pobra Dolores, com sa mare però escanyolit i ronyós, i branda el cap i encara pensa, com sa mare però amb aquest posat afuat de rata trista.

La criatura, mig adormida, fa una mena de gruny.

—Vatua el dimoni! Què hi fas, jaient al carrer com un perdulari? —li crida ara el vell encara sacsejant-lo i fregant-se la boca amb l'altra mà.

El vailet, amb les galtes encetades pel fred i les llàgrimes de fa una estona, se'l mira horroritzat. Encara li cou al cervell la imatge dels soldats que l'arrossegaven per fer-lo pujar, tant sí com no, les escales del cadafalc on anaven a penjar-lo. I de sobte somriu, alliberat.

Somiava i prou.

—Vós! Em pensava que...

No gosa acabar la frase, em pensava que us n'havíeu anat a l'altre barri, volia dir. És vell i carregat de manies, no li agrada que li anomenin la mort. Si se li escapa la paraula el cosirà a garrotades.

D'un bot, el vailet s'acosta al carretó del vell per ajudar-lo a entrar la mercaderia a la botiga, com si no haguessin transcorregut aquells cinc

interminables mesos de trescar pel món, com si no hagués passat re des de la darrera vegada que van parlar, mentre l'home butxaqueja a la bossa que duu penjada al coll i n'extreu una clau de ferro gruixuda, que posa al pany amb gestos precisos.

—Me fa que has crescut... tens més bon color de cara. T'ha provat el viatge.

Però ho diu per dir alguna cosa. Ni se l'ha mirat.

No semblen les mans d'un vell, pensa el vailet mentre el contempla, semblen les mans d'un rellotger, d'un mecànic precís, d'un artista. D'un jove. Podrien molt ben ser les mans d'algú que ha venut la seva ànima al diable per conservar aquesta destresa als dits.

—Què bades? Passa cap dintre i guarda els autòmats.

És clar, els autòmats...

—Els heu anat a vendre? —el vailet, animat—. On?

L'home se'l mira amb els seus ulls negríssims, espurnejants, brasa viva en un rostre de cendres.

—Carallot. D'on véns tu que no saps ni quin dia et menges el pa?

—Fa dies que no en menjo, de pa, senyor!

—Doncs encara pitjor, perquè la teva fam i la teva ignorància demostren que no tens temor de Déu. Ell alimenta les seves criatures i no les deixa defallir, no t'hauria faltat el pa si haguessis tingut fe...

Aleshores el rostre del noi s'il·lumina sobtadament.

—Aaaah! Éreu a la fira de Santa Llúcia, és clar! M'hauria d'haver recordat que hi portaríeu els autòmats!

L'home somriu i remuga alguna cosa mentre passen la porta.

El vailet s'oblida per un moment de la gana i del cansament. El vell li va preguntar què li agradaria més que fes i ell li va dir l'àngel, però el vell li va dir prou d'àngels, que són temps revoltats i la gent de tant en tant crema esglésies, però ell hi va insistir, l'àngel, heu de fer un àngel, i el vell va rondinar i li va dir, només un, que porta molta feina i no és cas de perdre temps i material, amb les plomes de les ales i tota la pesca, que costen la mar de muntar, no són anys d'àngels, i després de remugar uns quants dies li va dir, mira, saps què?, faré els animals del pessebre i alguna cosa més, ja ho veurem. I van quedar així i ell se'n va anar a guanyar-se els seus dos duros de plata pels camins, sense saber què n'havia resultat al capdavant.

—Tenies raó —li diu el vell amb un espurneig a la mirada.

—L'àngel?

—Sí, el que ha agradat més ha sigut l'àngel, coi de badocs! L'he venut a primera hora però he demanat que no el vinguessin a buscar fins a la tarda, me n'haurien comprat els que hagués tingut, vatua el dimoni. L'àngel, coi de gent, amb els temps que corren, qui ho havia de dir... llàstima de no fer-te cas.

—Llàstima, sí —fa el xicot molt seriós, amb els ulls com dos belluguets.

—Però ha servit de reclam per als altres autòmats —diu el vell, que no s'adona que el vailet quasi no respira d'emoció—. L'he tingut allà tot *lo* dia desplegant i plegant les ales de ploma d'oca i assenyalant la cova amb les mans, i la gent se senyava quan el veia, *amariapuríssima!*, ja m'ho deies tu que els cauria la bava amb l'àngel, i tant, sí, vatua l'olla, t'havia d'haver fet cas, coi de badocs... però també els han agradat les ovelles que pasturen, saps?, i el caganer. N'he venut tres, d'ovelles. I dos caganers.

—Ooooh!, vaja, sí que us ha anat bé.

—M'hauria anat més bé si t'hagués tingut allà, bergant, amb tanta gent com ha passat a preguntar i els que ficaven *los* dits pertot arreu, jo sol havia de moure els autòmats, vigilar, xerrar, fer compliments, i tota la pesca.

—Ja m'ho crec.

—Amunt i avall, amunt i avall, vinga donar-los corda... Si no belluguen, la gent no s'atura a mirar i... i si la gent no mira no compra, vatua el món, però si mira massa... els bergants com tu tenen la vista als dits, coi de xusma, s'ha d'anar llest si no vols que t'ho espatllin... I jo ja no sóc tan jove —rondina.

—Hauria pogut venir, sí, fa estona que he arribat... la meva memòria...

Encara està atordit. Com se li ha pogut acudir que el vell podia morir-se? Aquest home no es morirà mai, té alguna cosa sinistra a la mirada... i a les mans... No gosa dir-li que s'ha passat tota aquella estona plorant com un marrà, i quan veu que l'amo se'l mira de fit a fit se sent vulnerable, com si aquell home li pogués travessar els pensaments amb els ulls.

—Tremoles com la fulla a l'arbre —se'n burla l'home—, estàs pitjor que jo.

—Ja ho podeu dir, senyor —replica el vailet donant-se ànims.

—Bah! El cas és que a la fi has tornat —li diu somrient i fent el gest d'abraçar-lo però sense moure's—. Vine. Són anys de bosses plenes i de mans generoses, noi, tothom ho compraria tot... i tu i jo menjarem calent una bona temporada.

El vailet entra el carretó i endreça els autòmats sobrants a la rebotiga. A diferència de la porta del carrer, l'interior és net i polit, enlloc no es veu ni gota de pols i les fustes encerades de fresc llueixen en la penombra. La porta de l'obrador del fons és ajustada. Si hi guaités, ara que el vell està distret, coneixeria finalment aquell secret tan ben guardat.

—Què mires? —sent al seu darrere.

I veu les seves dents estranyament blanques. I la lluosor d'uns ulls encesos com brases enmig de la fosca. De sobte sent com una grapa gelada li estreny l'estómac.

—He sentit a dir...

El calfred l'ha travessat de cap a cap del cos com una vergassada seca. No n'havia fet cas quan ho va escoltar però ara aquí, a les fosques, rodejat de criatures mecàniques per tots els prestatges, el tic-tac inquietant dels rellotges en capsetes, aquests ulls tan brillants, aquestes dents tan perfectes que no són pròpies d'un vell...

—Què has sentit?, digues...

—No re, enraonies... —s'estremeix el vailet—, gent que parla per parlar.

El vell riu i la seva rialleta sinistra encara l'inquieta més. No hi havia pensat mai, però ara que el torna a veure després de cinc mesos de rodar món i amb tot el que li han dit... no sap què creure's. I mentre hi pensa es recorda de la malastrugança que li ha fet sentir la presència inesperada de la dona sense memòria i sent una fiblada de por.

—Què dius que has sentit? —el vell ha encès un llum d'oli i n'acosta la flama a la cara esfereïda del noi—. Vaja, sembla que has vist un fantasma!

—Només és aquest fred, senyor, el tinc ficat dintre. Per això tremolo.

—Ara menjaràs calent i et passarà, vine. Parla.

—Síssenyor. Doncs he sentit d'un xiquet que va viure fa molts i molts anys, diu que tenia la pell tan negra com les olives madures... els seus ulls eren vius i llestos com els ulls d'una àguila i les seves dents eren blanques com un floc de cotó. Diu que...

Vacil·la, no gosa continuar parlant.

—Diu que què? —li exigeix el vell, obligant-lo a buidar el pap.

—Diu que...

—Sí? —l'apressa—. Sembla que tinguis por.

—Diu que aquell xiquet venia de l'infern —respon el noi d'una correguda.

L'home fa una riallada.

—Vaja, d'aquí et ve tant de tremolí. I et penses que aquell xiquet sóc jo...

—Jo... no ho sé, senyor, no hi havia pensat mai —menteix amb poca traça—, però d'això ja en fa molts anys i ara aquell marrec podria ser un home vell... i vós... vós sou vell i feu aquestes figures tan estranyes...

L'home torna a riure. Certament, no sembla la rialla d'un vell. Cinc mesos fora per tornar i adonar-se que és un estrany.

—I també sóc negre, vols dir, oi?

—Oh, jo no en diria negre, nossenyor, no. Sou fosc —diu tremolant—, més fosc que jo i que la mare, més fosc que l'altra gent. Negre ben bé, com les olives madures... nossenyor, no, no ho sou.

—Així que és això el que t'han explicat. Coi de gent xafardera! En aquestes enraonies gastaré els meus dos duros de plata.

El noi, encongit i mirant-se les puntes dels peus, no gosa respondre.

—Vaja. I per això volies mirar el que et tinc prohibit de mirar.

El vell s'acosta amb passos lents a la porta de l'obrador del fons on havia provat de ficar el nas el xiquet i la tanca amb clau, suaument. Llavors es mira el vailet sense agror. La seva veu semblaria dolça i tot si no fos pel to d'autoritat que sempre fa servir quan parla amb el noi. Ja fa molt de temps que ha perdut el do de ser amable.

—Saps que t'he dit que no hi has d'entrar per a res, oi?

—Síssenyor.

—Però ara hi volies entrar, oi? Per què, per veure si hi ha la porta de l'infern? —l'home fa una riallada—. Et pensaves que jo badava...

